

kell gondolnunk, hogy ENGEL mentegetődző nyilatkozatát közvetlenül e vers válthatta ki. Ez érthető is, mert a költemény szerzője SÁNDORT ünnepelte, mint aki Bécs fényei között sem puhult el, és arra kérte: vessen a jövőben is erős pajzsot a hamisság ellen, és az ismét meg fog szégyenülni.

KÓKAY GYÖRGY

Az Országgyűlési Ifjúság Társalkodási Egyesületének Könyvtára. A XIX. század első felében a nemesi ifjúság jogi-politikai kiképzésének utolsó állomását az országgyűlési követek oldalán, írnoki-titkári teendőket ellátó kancellistaság jelentette. E korban, amikor még nem volt igazi fővárosa az országnak, a diéták idejére Pozsony vált a nemzeti élet központjává. Az udvar megjelenése, az országgyűlési tárgyalások, a törvényhozókkal való személyes érintkezés, a szabadabb és sokrétű városi életforma olyan alkalmat adtak a fiatalságnak a személyes élmények és tapasztalatok gyűjtésére, a hasznos összeköttetések szerzésére, aminőt az ország határain belül sehol máshol meg nem találhatott. A nemesség legelőkelőbbjei küldték fel fiaikat a diétára, gyakran a követi tisztséget viselő apák mellett, hogy így a közpályára felkészülhessenek. De mellettük megjelentek a kisenemesek sarjai is, akiket a megélhetés kényszere vitt a jogi pályára, s akiket a hűbériség fenntartásához a múlt század eleje óta már semmi érdek nem fűzött.

Az 1832-i reformországgyűlésre különösen sok ifjú gyűlt fel Pozsonyba. HORVÁTH Mihály számuket 1500 főre teszi. Ez a nagy szám azonban túlzottnak mondható. Az ifjúság testületi megmozdulásain megközelítőleg sem találkoznak ekkora tömeggel. WESSELÉNYI üdvözlő iratát például 120, a fiatalság bálványának, KÖLCSEYnek búcsúiratát mindössze 76 jurátus írta alá. Egykorú adat szerint az ifjúságot a kancellisták egyike 300 főre becsülte.¹

Az ifjúság az országgyűlési tárgyalásokon ellenzéki tüntetéseivel sok gondot okozott a kormánynak, sőt az ellenzéknek is. WESSELÉNYI-nek fennmaradt egy emlék-irat, amelyben visszatetszését fejezte ki a tárgyalásokat zavaró hangoskodások felett, ám ennél sokkal jobban aggasztotta, hogy a vidékről felkerült ifjakat Pozsonyban „a dorbézolás minden nemeinek felkentjei ragadják körmeik közé”. Azt ajánlotta, alakítson az ifjúság olvasó társaságot, amelyben „minden túlzás és ábránd mellőzésével” hasznos könyvek és iratok adnának az ifjúság lelkének táplálékot.² WESSELÉNYI-n kívül KÖLCSEY, BEÖTHY Ödön és DEÁK ösztönzésére alakult meg 1834. június 14-én az Országgyűlési Ifjúság Társalkodási Egyesülete, amelynek alapszabályait maga DEÁK szerkesztette.³ Az egyesület célja DEÁK fogalmazásában „a finomabb társalkodás — a társalkodási művelődés — a tudomány és tapasztalásbéli ismereteknek közlés és figyelmeztetés által lehető költsönös terjesztése”. A tagok dolgozataikat a heti közgyűléseken mutatják be. Az egyesület céljának elérésére könyvtárat állít, és erre a tagok adományait és kölcsönzését kéri.⁴

¹ FERSTL Lipót rendőrfőnök jelentése 1835. április 25. TAKÁTS Sándor másolata a Polizeihofstelle elégett anyagából. 6671/a. Orsz. Levéltár, kúriai iratok az Országgyűlési Könyvtár anyagából.

² KARDOS Samu: *Wesselényi Miklós élete és munkái*. Bp. 1905. I. 266. l.

³ *A Társalkodási Egyesület jegyzőkönyve*. Orsz. Levéltár, kúriai levéltár, Lovassy-irat, a volt Parlament Múzeum anyagából. BEÖTHY beszéde Bihar megye közgyűlésén 1836. dec. 12. KOSSUTH Lajos *Törvényhatósági Tudósításai*, kiadta FÖLDVÁRY Gábor Bp. 1879. 268. l. LOVASSY László levele ILLESI Józsefhez 1834. aug. 20. OSZK. Irod. Levelestár.

⁴ *Jegyzőkönyv* i. h.

Az ifjúság DEÁK egyesületi keretét LOVASSY László, PULSZKY, KÁSZONYI Dániel vezetésével a liberális tanok melegágyává formálta. A diétai tárgyalásokon megindult politikai fejlődésük betetőzését, a demokratikus forradalmi eszmék feldolgozásának lehetőségét az egyesület könyvtára nyújtotta.

Mindjárt az alakuláskor előfizetést nyitottak a *Jelenkorra* és melléklapjára, a *Társalkodóra*. SZÉCHENYI a *Társalkodó*ban nyílt levelet intézett a szerkesztőhöz, HELMECZYhez, hogy a *Jelenkor* negyedréte formáját félívesre növelje meg, és a szerkesztő nyilatkozatra szólította fel olvasóit e dologban; az egyesület sietett SZÉCHENYI indítványát pártolni.⁵ Járt ezenkívül a társaságnak a *Tudománytár*, a *Regelő* és a *Honművész*, a *Rajzolatok* és a BAJZA-féle *Kritikai Lapok*, nemkülönben az *Aurora*. Másodkézből kibérelték az *Augsburger Allgemeine Zeitungot*, az egyetlen külföldi lapot, amelyet az országba a cenzura beengedett, és amely bőven hozta a nyugati parlamentek tárgyalásait.

A társaság könyveit nagyobb részben a tagok és a követek engedték át hosszabb-rövidebb időre, ezért azok száma ingadozott. Rendszeres jegyzéket nem vezettek. Annyi megállapítható, hogy 1834 végén százharminc, 1835 februárjában nyolcvannegy kötet felett rendelkeztek.⁶ Ha teljes címjegyzék nem is áll rendelkezésünkre, a fennmaradt adatokból a könyvtár iránya, a tagok érdeklődési köre könnyen rekonstruálható. Olvasták a magyar szépirodalom legfrissebb termékeit. Megfordult kezükön VÖRÖSMARTY *Zalánja* és *Munkáinak* három kötete. Továbbá KÖLCSEY költeményei, KAZINCZY *Pannonthalmi útja*, KOVACSÓCZY *Árpádiásza*, EÖTVÖS *Bosszúja*. Az utolsót PULSZKY ajándékozta a könyvtárnak, kritikai felolvasása alkalmából. A külföld irodalmából VERGILIUS művei, SCHILLER munkái, BULVER *Pilger am Rhein*-je, COOPER *Bravoja*, Walter SCOTT műveinek német fordítása ismeretes. KNIGGE elhíresült könyve, az *Über den Umgang mit Menschen*, bizonyára a szittya fiaikat volt hivatva bevezetni a finomabb társalgás rejtelmeibe.

A könyvtár többi darabja a politikát szolgálta, s közülük csak „a tisztos Corpus Juris” képviselte a régiséget. A reformirodalomból olvasták SZÉCHENYI három fő művét, a *Hitelt*, *Világot* és *Stádiumot*. Ennek ajánlását, „Széchenyinket hálásan érdeklő előzményét elmondván” DÁNIEL Antal, SZERENCZY István perszonális jurátusa fel is olvasta. Megtalálható volt továbbá a könyvtárban WESSELÉNYI műve, a *Balutéletekről*, BALÁSHÁZY János röpirata: *Az adó és még valami*, ANDRÁSSY Károly névtelenül, Londonban megjelent két fürete, *Umrisse einer möglichen Reform in Ungarn*. JANKOVICH Miklós ugyancsak névtelen röpirata *A magyar nyelvnek I. Ferdinand idejében a mostaninál gyakorlottabb voltáról*, OROSZ József ismertetése az 1830-i országgyűlésről: *Ungarns gesetzgebender Körper auf dem Reichstage zu Pressburg*. A hazai, továbbá a kései francia, illetve a bécsi felvilágosultságot három mű képviselte, ún. TRENCHARD: *Bilanz zwischen der Monarchen- und der Kirchen-Gewalt*, SONNENFELS: *Grundsätze der Polizei* és VOLNEY: *Les ruines ou méditations sur les révolutions der empires*. A német romantikából HERDER fő műve: *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* forgott kezükben. Ezt BEZERÉDY engedte át. Olvasására PULSZKY még akkor is bejárt az egyesületbe, amikor előkelő rokonsága intésére kilépett a tagok közül. Az angol parlamentarizmusról BENTHAM *Taktik*-jának német fordítása adott tájékoztatást. BÖLÖNI FARKAS *Utazás Északamerikában* c. útleírása az Egyesült Államok republikánus alkotmányával ismertette meg a tagokat, azért azt együttesen, kisebb gyűléseken is olvasták. A legnagyobb hatást a szabadságeszmék két világhírű képviselője, H. F. R. de LAMENNAIS és BÖRNE tették.

⁵ *Társalkodó*. 1835. 1. és 2. sz.

⁶ A könyvtár ismertetését az alábbi források alapján adjuk: A *Társalkodási Egyesület Könyvtárában* található könyvek lajstroma, 1835. február. FERSTL Lipcához küldött kérvény: Notizen 1834. aug. 16. FERSTL, SEDLNITZKY rendőrminiszterhez küldött jelentésének másolata, 1838, 6314. sz. Az Egyesület jegyzőkönyve. Orsz. Levéltár i. h.

Az elsőtől megszerezték a *Paroles d'un croyant*-t, a másodiknak összes műve — *Gesammelte Schriften* — megvolt a könyvtárban. Az *Egy hívő szavából* a második és a harmincadik fejezetet KÁSZONYI, BÖRNEBŐL részleteket ORMOS Zsigmond mutatott be fordításban.

E szerény könyvtár korszerű művelődési értéke az adott viszonyok között nem kicsinyelhető. Egy évtizeddel később egy színmagyar 25 000 lakosú városban a három magyar folyóiratnak mindössze hét előfizetője akadt. Pécsen pedig DUGONICSON és IGAZON kívül más magyar könyv nem volt kapható. Tiltott művekhez, mint LAMENNAIS, közönséges emberfia hozzá sem férhetett. Sokan csak azért léptek be az Egyesületbe, hogy így a ritka és szabadszellemű könyvekhez hozzájuthassanak.⁷ A vendégkönyv tanúsága szerint a 40—50 tagon kívül 200-nál többen fordultak meg a társaságban. Az ifjúság működését állandóan ellenőrző hatóságok is felfigyeltek a könyvtárra. STOFFER a tankerületi főigazgatók útján elrendelte LAMENNAIS feltalálható műveinek elkobzását annyival inkább, mert állítólag KOSSUTH kéziratok fordításában azok magyarul is forgalomba kerültek.⁸

Ez a könyvtár adta meg annak a politikai nevelésnek végső alakzatát, amelyet KÖLCSEY és a többi ellenzéki politikus megindított. Itt szívta magába az ifjúság a demokratikus forradalmi eszméket, innen vitte magával szerte az országban a népfenség elvét. LOVASSY, az ifjabb PÁZMÁNDY Dénes már köztársaságiaknak vallották magukat. KÁSZONYI pályája később még tovább, a szocializmusig ívelt. A forradalomban csaknem valamennyi egyesületi tag, akár mint követ, akár mint honvéd, aktív részt vállalt. Elég legyen itt csak VUKOVICH Sebő és MADARÁSZ József nevét említeni.

SZÉCHENYI naplójának tanúsága szerint METTERNICH mindjárt a társaság megalakulásakor az ifjú Magyarország megszületésétől rettegett. Később valóban „közönségesen Giovene (!) Hungaria Társaság” néven emlegették az egyesületet Pozsonyban.⁹ Ez a szerény kezdet, mikor a 30-as évek végén az egyesület tagjainak üldöztetése közepette KOSSUTHAL találkozott, a nemzet nagy átalakulásának egyik jelentős tényezőjévé növekedett. A forradalom és a szabadságharc szellemi fegyvereit nem utolsó sorban a Társalkodási Egyesület Könyvtárában kovácsolták.

FEJŐS IMRE

Egy földmunkás egylet könyvtára 1894-ben. A hódmezővásárhelyi parasztszocialista vezér, SZÁNTÓ KOVÁCS János életét és működését kutatva egy kéziratra akadtam, mely többek között magában foglalja a Sz. Kovács vezette vásárhelyi földmunkás egylet könyvtárának jegyzékét is. (A kézirat NAGY Sándor visszaemlékezéseit tartalmazza, s a Párttörténeti Intézet Archivumában található a Gy.—1953—162. sz. alatt.) Ez a könyvjegyzék a maga egyszerűségében, hiányosságaival (pl. szerzők neve) is bepillantást nyújt egy, a könyvtártörténet és párttörténet kutatói által is megoldásra váró kérdésre: hogy milyen volt a múlt századvégi földmunkások szellemi tápláléka. Milyen könyvekből, füzetekből merítették, egészítették ki tudásukat a pusztai agitátorok? Hogy milyen eredménnyel forgatták újságjaik, pártlapjaik s könyvek oldalait, arra számos bizonyosságot találhatunk a véres zendülésekben, aratósztrájkokban, amelyek mint a vihar zúgtak át a millenáris Magyarország vészterhes ege alatt.

⁷ PAUR Kornél vallomása LOVASSY László perében. 1836. nov. 12. Orsz. Levéltár i. h.

⁸ STOFFER jelentése a nádorhoz, 1834. aug. 7. Orsz. Levéltár, Náadori levéltár.

⁹ *Naplók*. Fontes kiad. 4. k. 1834. júl. 22. bejegyzés. FRIEBEISZ Imre esztergomi követ HÉJJA Imre Esztergom megye első alispánjához, 1835. febr. 3. A volt Parlamenti Múzeum anyaga az Orsz. Levéltárban.

A kézirat szerzője, mint említi: apja jegyzetfüzeteit találta meg sok év múltán a padlásán, és azokból jegyezte ki a könyvek címeit. (Ő maga 1894-ben 9—10 éves volt.) A címek, mint írja 27—53-ig elvesztek. Maga az egykori könyvtár is ki tudja hol kallódhat? Mégis az alábbi címekből némi fogalmat alkothatunk érdeklődési körükről:

<i>Pápák bünei I—III.</i>	<i>Szocialista versek</i>
<i>Marx Károly</i>	<i>Napoleon élete</i>
<i>Engels iratai</i>	<i>Garibaldi, az olasz szabadság hőse</i>
<i>Petőfi összes</i>	<i>Vörösmarty költeményei</i>
<i>Hugó Victor egy kve</i>	<i>Táncsics Mihály művei</i>
<i>Papok tüköre</i>	<i>Az aradi 13 vértanu</i>
<i>Lassalle Feredinánd élete</i>	<i>Kossuth Lajos</i>
<i>Szocialisták kátéja</i>	<i>Elbeszélés a 48/49-i szab. harcából</i>
<i>Szózat a népbolondítókhoz</i>	<i>A bp-i kommunista per</i>
<i>Harc a kenyérért</i>	<i>Arany János I—III.</i>
<i>Észak Dél ellen</i>	<i>27—53-ig elveszett a jegyzék</i>
<i>Utazás a tenger alatt</i>	<i>A jobbágyság története</i>
<i>A munkás</i>	<i>Molnár : A magyarok története</i>
<i>A takácsok — színmű</i>	<i>Gál : Társadalmi béke</i>
<i>Ohnet György kve</i>	<i>Tököly : Van e más világ?</i>
<i>Ohnet : Akarat</i>	<i>Pártgyűlési jegyzőkönyv</i>
<i>Gyermek ápolás</i>	<i>Aki bírja, marja</i>
<i>1865/8 tc.</i>	<i>Aki örökké bújdosott</i>
<i>Az USA</i>	<i>Logika vagy gondolkodástan</i>
<i>Háború és béke</i>	<i>A titok</i>
<i>Az emberi nem</i>	<i>A küzdelem</i>
<i>Hazafiság és a kormányok</i>	<i>Országgyűlési zsebkönyv</i>
<i>Fejlődés — átalakulás</i>	<i>Szerzetes uralom</i>
<i>Világ felforgatók</i>	<i>Népolvasótár</i>
<i>Öt év életemből</i>	<i>A földi hatalom</i>
<i>Utazás a holdban</i>	<i>Marx gazdasági tanai</i>
<i>20 000 mtf. a tenger alatt</i>	<i>A pénz keletkezése és fejlődése</i>
<i>A pálinka</i>	<i>Munkás osztalék</i>
<i>A föld</i>	<i>Történelem</i>
<i>A pénz</i>	<i>Szociálpolitikai tanulmányok</i>
<i>Az önügyvéd</i>	<i>A porba született</i>
<i>Bolyongás a nagyvilágban</i>	<i>Gyurkovics lányok</i>
<i>Nyomor</i>	<i>Gyorsírási tanfolyam</i>
<i>A magyarok története</i>	<i>Világtörténelem</i>
<i>Jezsuiták</i>	<i>Dr. Herczka : Szabad föld</i>
<i>Marx és Engels élete</i>	<i>Dodek Durudi : Mózes vagy Darwin?</i>
<i>A romok</i>	<i>Petőfi : Hóhér kötele</i>
<i>Küzdelem</i>	<i>Weüling Vilmos</i>
	<i>Proletár költemények</i>

Összesen 110 könyv.

SZÁNTÓ KOVÁCS János az egyesület akkori elnöke figyelmezteti az elvtársakat, hogy e könyvek igen drágák voltak, és ők igen szegények, tehát a könyvekre nagyobb gondot kell fordítani. "Nem kell nagyon nyúni, sokat már be kellene köttetni . . . ne tépjük szét a könyveket, ügyeljünk közös vagyónunkra. Otthon ne adjuk a kisgyerek kezébe" — hangzik az intelem.

*

Az említett könyvjegyzék a kézirat II. kötetének 80—82. lapján található. A pontatlan könyvcímek futó elemzéséből is kiderül, hogy a visszaemlékezés írója több könyvet antedatált.

E jegyzék felvétele után néhány hónapra történt a vásárhelyi véres zendülés. A rendőrség provokációja folytán, — mint ez a későbbi főtárgyaláson kiderült — a zendülés kirobbanásának közvetlen oka, a könyvtár részére érkezett új könyvek és röpiratok elkobzása volt. 1894. április 20-án új könyvek és röpiratok érkeztek a SZÁNTÓ KOVÁCS által vezetett vásárhelyi földmunkás egyletbe. (Alapszabály-jóváhagyás nélkül működtek.)

E röplapok bizonyára a közelgő május 1-i munkásünnepel voltak kapcsolatosak. PÓKA rendőrkapitány kiküldte fogdmegjeit az egyletbe, és elkobozta a könyveket és röpiratokat. SZÁNTÓ KOVÁCS és társai a várostól távol, munkán voltak. Mikor megérkeztek és tudomást szereztek a történetekről, akkor mentek fel a városházára SZÁNTÓ KOVÁCS vezetésével többezren, hogy visszaköveteljék a törvénytelenül elkobzott könyveket. A rendőrkapitány megtagadta a könyvek kiadását és SZÁNTÓ KOVÁCSOT letartóztatta. Ekkor tört ki a zendülés... A többi már közismert.

A zendülés leverése után az Alföldön bevezették a kivételes állapotot. Az egylet szabadlábbon maradt tagjai illegálisba kényszerültek. SZÁNTÓ KOVÁCS 5 évet kapott, s mikor kiszabadult, új embereket és új szervezetet talált, amely hamarosan kivetette magából a forradalmárt. A 900-as évek elején újjáalakult az egylet és könyvtára is. 1908-ban, SZÁNTÓ KOVÁCS halálakor már 1700 kötet könyvük volt. (Erről azonban részletes adatokat nem találtunk.)

*

Nem érdektelen felidézni a könyvtár mindennapi életét, melyet vásárhelyi gyűjtéseim alkalmával az idősebb és akkor még élő tagoktól jegyeztem fel, 1955-ben.

A vásárhelyi munkások akkori vezetői eljártak a népkörökbe „fülelni”. Itt ismerték meg SZÁNTÓ KOVÁCSOT is, akit elhívtak összejöveteleikre. Egyre szorosabbra forrt a barátság a földmunkások és az ipari munkások szakegylete között, és számos összejövetelt tartottak a város különböző pontjain levő „olvasóházakban”, ahol szocialista lapokat, röpiratokat, könyveket olvastak, magyaráztak, terjesztettek. Az értelmesebbeket „tanítónak” hívták maguk között. Ezek magyarázták az olvasmányokat. Így emelkedett ki közülük SZÁNTÓ KOVÁCS, aki a visszaemlékezők szerint a legjobban tudta magyarázni az olvasmányokat. Leginkább a pihenőnapokon gyűltek össze „szót hallani”; életükről nehéz munkakörülményeikről beszélgettek. A munkanélküliek is ott tanyáztak, sztrájk idején az olvasókörben volt a sztrájkutánya is. A fiatalok, — mint mondják — csendben hallgatták apáik elbeszéléseit, és készültek küzdelmes életükre. De voltak, akik nem nyugodtak bele kegyetlen világuk merev és változhatatlannak tűnő rendjébe, és változást akartak. Ilyen ember volt az olvasókör elnöke, SZÁNTÓ KOVÁCS is, aki a jobb életért küzdött. Ha nem is érthette meg az általa ültetett fának virágborulását, a nép dalba foglalta nevét, és szelleme ott vigyáz az újraéledt vásárhelyi környéki olvasókörök felett:

Vörös lobogónkat fújja az őszi szél,
Katonáink tömege ezredekre kél.
Sej, Szántó Kovács verbunkja
Fel van virágozva!

De térjünk vissza könyvjegyzékünkre. Milyen tanulságokat vonhatunk le belőle? Elég vegyes benyomást kelt: történeti művek, a korabeli munkásmozgalom vezetőinek életrajza és tudományos munkásságuk egyrészre, a szociáldemokrata párt

röplapjai, kiadványai, brosurái, magyar és külföldi szabadságharcosok történetei, klasszikus költőink kötetei, korabeli proletár verseskönyvek (bár ez anakronizmus, hiszen a legelső ilyen összeállítás 1896-ban jelent csak meg). ZOLA, VERNE, HAUPTMANN, HUGO, OHNET, TÁNCSICS, TOLSZTOJ és HERCZEG Ferenc szépirodalmi munkái jelentik a gyűjteményt. Tudomásul szolgál, hogy a szervezkedő földmunkások között sok analfabéta volt, maga a vezér: SZÁNTÓ KOVÁCS is csak 3 osztályt végzett, ez természetesen nem érinti ő és társai emberi nagyságát, de magyarázza a könyvtár vegyes összetételét. Ha e könyveket el is olvasták, márpedig erre bizonyítékaink vannak, akkor bizonyosfokú tájékozódást szereztek úgy a szocialista eszméről, mint a történelemről. E könyvekhez jött még a *Népszava* olvasása is, s így megértjük, hogy a vásárhelyi zendülést követő terrorper alkalomával milyen fölényes biztonsággal tette nevetségessé — az egykori tudósítások szerint — SZÁNTÓ KOVÁCS az ügyész és az elnök próbálkozásait, hogy őt ideológiai ellentmondásokba hozzák.

NAGY DEZSÓ

Adalék Mónus Imre: A győri nyomdászok könyvtárának története c. cikkéhez. (Megjelent a Magyar Könyvszemle 1960. évf. 3. számában.) „Volt azonban még egy Kner ajándék, és az, mint látszik, 1936-ból származik. Kötetszámát pontosan nem tudjuk, de jelenleg ajándékcédulával ellátott kötet 19 van” — írja MÓNUS Imre.

Ha már ez a kérdés felmerült, legyen szabad, mint az ajándék akció lebonyolítójának, KNER Imre emlékét az alábbi kis mozaikkal kiegészíteni.

Az 1930-as években a magyar könyvkiadók úgy igyekeztek felduzzadt raktárait csökkenteni, hogy egymásután hírdették meg árleszállításait, melyekben a Franklin Társulat, az Athenaeum, a Révai Testvérek stb. nagyobb kiadók vezettek. Ennek az akciónak sok ellenzője volt, — különösen a szortimenterek körében, — mert a kiadók csak az egy éven belül behozatott és raktáron maradt könyvek árkülönbözetét írták jóvá, és az árleszállításban szereplő könyvek bolti árát csak évek múlva lehetett visszaillesztani. Előfordult, hogy — a Könyvkereskedő Egyesület szabályzata ellenére is — az árleszállítás lejáratát után, hónapokkal később egyes könyvek az egyik kirakatban az olcsóbb, a másikban a drágább bolti áron voltak kitéve.

Abból a levélből, melyet KNER Imre SZÁNTÓ Andorhoz,¹ a Könyvkereskedő és Kiadó Egyesület elnökéhez intézett, kiderül: „Ismételten volt alkalmam kifejtteni Előtted, mi a felfogásunk az árrögzítésről s ismételten hangsúlyozhatom azt is, hogy vállalatunk soha árleszállításba belemenni nem fog, mert azt károsnak és veszedelmesnek tartja.”

Amint a fenti sorok is bizonyítják, a kiadók között is akadt az árleszállításnak ellenzője. KNER Imre azonban megtalálta a módját, hogy miként juttassa el kiadványait az olvasókhöz: „Éreztük viszont azt is, hogy a könyveknek nem az a hivatásuk, hogy raktárakban porosodjanak, s erkölcsi és kulturális hivatásukat legalább be kell tölteniök . . . Így jutottunk Öcsémmelel arra a gondolatra, hogy ezt a könyvmennyiséget, amelynek értékéről meg vagyunk győződve, arra használjuk fel, hogy egy kulturális akció során emléket állítsunk vele Atyánknak és Mesterünknek, aki ezeket a könyveket életre hívta. Elgondolásunk alapja az volt, hogy a könyveket eljuttatjuk olyan körökbe, ahová azok pénzért, reális áron soha el nem jutnának, s a megmaradó mennyiség árát pedig változatlanul fenntartjuk.”

KNER Imre, ha Pesten tartózkodott és ideje engedte, sohasem mulasztotta el, hogy a *Népszava* könyvkereskedésében fel ne keressen. Egy ilyen alkalommal elmondta, hogy a könyvárleszállítást nem helyesli, s a KNER kiadványokat semmi szín alatt nem

¹ *Corvina*. 1936. évf. nov. 8-i sz.

óhajtja ilyen módon forgalombahozni. Ekkor merült fel az ajándékozási akció gondolata. Kijelentette, hogy a párt és szakszervezetek könyvtárai részére hajlandó lenne egy-egy 25—30 kötet KNER-kiadványt tartalmazó csomagot összeállítani, melyet díjmentesen szállítana részükre. A könyvek így a magyar munkássághoz kerülnének, s ez a mód inkább megfelelné édesapja emlékének és a saját elképzelésének is. Arra kért, állítsam össze pontosan, hogy — a pesti és vidéki fiókkönyvtárakat is figyelembe véve, — hány könyvtár jöhetne számításba. Megígérte, hogy mihelyt a kimutatást kézhez kapja, a küldeményt soronkívül útnak indítja címünkre, csupán az a kérése, hogy a csomagok további kézbesítéséről én gondoskodjam, melynek portókölttségét természetesen ő fedezi.

Eredeti elgondolása az volt, hogy az ajándék-könyvekből csak a párt- és a szakszervezeti könyvtárak részesüljenek, de attól tartott, hogy emiatt esetleg támadás érheti, kellemetlenségei lehetnek, hiszen a Tanácsköztársaság alatt a Szellemi Termékek Országos Tanácsánál vállalt közreműködését² illetékesek még mindig nem felejtették el. Kénytelen volt ezért, ebből az akcióból másokat is részesíteni: „Felajánlottuk tehát a könyveket a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségének iskolai és más könyvtárak részére, a Magyar Jövő Szövetség könyvakciója útján falusi és külföldi magyar könyvtáraknak, Békés Vármegye Népművelési Bizottságának a vármegye népkönyvtárai számára és végül a magyar munkásság könyvtárainak az egyes szakszervezetek útján.”

Közlésem után meg is érkezett a bérmentesen feladott 8—10 hatalmas láda, melyben kb. 150—180 további kézbesítésre váró könyvcsomag volt, amit a budapesti és vidéki építők, vasasok, nyomdászok, szabók stb. szervezetei, valamint a pártszervezeti könyvtárak meg is kaptak.

„25 000 kötetet osztottunk szét ilyen módon olyan könyvekből, amelyek komoly irodalmi színvonalat, komoly tipográfiai értéket képviselnek, amelyek megmaradt készleteit továbbra is az eddigi bolti áron árusítjuk. Meg vagyunk győződve, hogy minden szempontból helyesebb úton járunk ezzel, mint ha a könyveket leszállított áron szórtuk volna széjjel.” — „... ha a magyar könyvkiadás egy igazán nagyvonalú akció során követné példánkat s ezzel elindítaná a raktárakban heverő könyvek egy jelentős részét a falusi, tanyai és munkáskönyvtárak felé, jobban és eredményesebben szolgálná saját céljait és a magyar könyv jövőjét, mint azokkal az árleszállításokkal, amelyeknek romboló hatásáról annyit írtunk már a szaklapokban.”

Azt hiszem, felesleges megírnom, hogy KNER Imre és öccse példájának nem akadt követője a kapitalista kiadók körében.

SZENES LAJOS

² *A Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikája*. Bp. 1959, Gondolat. 251. és 276. l.